

Tanker om hvordan grunnutdanningen i eurytmi kan gi en bedre forberedelse til arbeidet som eurytmilærer ved en Steinerskole

av Arve Mathisen, november 2001

Brev til Sektion für Redende und Musizierende Künste

Det er mange forhold i en eurytmi-grunnutdannelse som kan være med på å forberede studentene til en senere yrkesvirksomhet som eurytmilærer for barn og unge. Nedenfor vil jeg kort nevne ulike områder som kunne forsterkes og videreutvikles innenfor selve eurytmiutdanningen. Teksten må ikke oppfattes som en kritikk, men som en fri idéskaping til temaet: eurytmiutdanning – pedagogisk eurytmi.

Eurytmiens grunnelementer og pedagogisk menneskekunnskap

Kunnskaper om barnets utvikling, om Steinerskolenes læreplan og om grunnleggende menneskekunnskapsmessige kvaliteter burde inngå i eurytmiutdanningens fagplan. Steinerpedagogikken hviler på en fordypet forståelse av tanke, følelse og vilje, av menneskets vesensledd, av de 12 sansene og av de kunstneriske kvalitetene som kommer til uttrykk i billedkunst, musikk, språk og bevegelse. Alt dette er elementer som en eurytmistudent har anledning til å gjennomarbeide i sin utdanning. Tilknytningen til pedagogikken behøver ikke innebære noe omfattende og tidkrevende tillegg i læreprosessen, men kunne vært en naturlig og integrert del av studiet. For at eurytmiutdanningene skulle kunne berike hverandre på dette området, ville det være nødvendig å samle erfaringer og ideer og dokumentere dette i en tekst som belyser og eksemplifiserer slike sammenhenger mellom pedagogisk menneskekunnskap og eurytmiens elementer.

Dersom aktive eurytmilærere i Steinerskolene kunne stå for deler av antroposofistudiet, ville konkrete pedagogiske erfaringer knyttes til arbeidet med antroposofien, og derved ville eurytmistudentene få en sans for det miljø og den atmosfære som finne i Steinerskolene.

Etterligning og selvstendig forskende arbeid

Som et gjennomgående prinsipp i enhver kunstutdanning bør det være en harmoni mellom de elementer i undervisningen som baserer seg på studentenes etterligning og på de elementene der studentene selv søker løsninger og erfaringer uten noe ytre forbilde. Ofte introduseres temaene i eurytmiutdanningen ved at studentene stilles spørsmål og gis utforskende oppgaver, men så snart elementene er "oppdaget" begynner en øvelsesvei som ikke alltid lenger innebærer forskning og egenaktivitet. Enhver oppdagelse studentene gjør på egenhånd vekker en pedagogisk innsikt i dem. Enhver bevegelseskvalitet som studenten selv har oppdaget eller utviklet på bakgrunn av egen bevissthet og egen øvelse gir innsikt i de læreprosesser barna må gjennomgå.

Etterligningen har en svært viktig rolle i eurytmiutdanningen. Aktuell forskning viser at etterligning har en dyptgripende bevegelsesmessig virkning.¹ Både i en utdanning av voksne og i undervisningen av barn er dette et element som må pleies og utvikles. Gjennom de bevegelsesinntrykk som øyet formidler, aktiveres bevegelsesorganismen hos den som iakttar. Bevegelsessansen innebærer en dyp viljesmessig kommunikasjon, og kvaliteten på denne

kommunikasjonen er avgjørende for formidlingen av eurytmien i alle sammenhenger, kunstnerisk, pedagogisk og terapeutisk. Det er viktig at den som utøver eurytmi i en opplærings situasjon der studentene lærer gjennom etterligning, lar bevegelsene tale i en atmosfære av ro og renhet. Hva skjer dersom en eurytmilærer stadig snakker mens hun utfører sine bevegelser, eller stadig avbryter sine egne eller studentenes bevegelser med korreksjoner? Den dypest sett hellige samhandling som utspiller seg mellom mennesker i eurytmien fordrer varme, tillit og tid. En student som ønsker å arbeide seg inn i eurytmien må på mange måter bli som barn igjen, men skal i utdanningen helt ut behandles som en voksen. I barneårene er etterligningen hovedkilden til utvikling og læring. Når man som voksen ønsker å arbeide med sine dypere utviklingsmuligheter, blir etterligningen en viktig ressurs, en ressurs som bør forvaltes med ærefrykt og ydmykhet fra lærernes side.

Langsomhetens betydning for pedagogikken

Andre syvårsperiode innebærer en grunnleggende og viktig periode for barnas utvikling, der eterlegemet gjennom pedagogikken gis rom og impulser til individualisering og modning. Steinerskolens betoning av kunstfagene og den kunstneriske undervisningsmetoden er i stor grad begrunnet i forhold til eterlegemets utvikling i den andre syvårsperioden. Det er livsprosessene hos barnet som skal finne sin individuelle funksjon. Ved å studere planteriket og andre livsytringer i naturen ser vi hvor viktig selve tidens rolige gang er for en naturlig modning. Rytmenes indre tidsutfoldelse holder livet ved like. Nettopp denne egenskapen ved tiden, at den fyller seg selv med vekst og livsutfoldelse, er det pedagogen må ta hensyn til i sin undervisning. Her spiller barnas åndedrett og søvn med i et mangfold av tidsprosesser som læreren kan tilrettelegge på en fruktbar måte for elevenes utvikling. Gjentakelse og nyhet, bearbeidelse og overraskelse, sansning og handling, erindring og glemsel, alvor og humor er alle elementer som læreren vil søke å harmonisere i sin undervisning. Også de syv livsprosesser slik Rudolf Steiner beskriver dem² gir innsikt i de forvandlingskvaliteter som råder i eterlegemet. Aldri har eterlegemet dårlig tid, aldri er det snakk om å forsere eller avbryte naturlige forvandlingsprosesser.

Når det gjelder en dypere forståelse og erfaring av dette, finnes det knapt noen bedre forberedelse enn et eurytmistudium. Kun gjennom øvelser som legger vekt på eterlegemets indre tidsrytmer, kan selve bevegelsen frigjøres og oppnå en eterisk kvalitet. Hver eneste dag i eurytmiskolen kan innebære en utvikling både av ferdigheter og bevissthet på dette området. Men dette betinger at undervisningen tar hensyn til det behovet for langsomhet som nesten alle moderne mennesker har dersom de skal kunne arbeide med sine eteriske krefter. Langsomhet er i dag et nøkkelord for all menneskelig utvikling. Langsomhet må i denne sammenhengen forstås som den enkelte students indre evne til å leve med i sine bevegelsers tidsnatur.

Også fra moderne idrettsforskning vet vi at nye bevegelser læres best gjennom langsomme og bevisst gjennomførte øvelser. Det betones også viktigheten av at bare ett nytt bevegelselement bør innarbeides om gangen. En ny bevegelse trenger tid og indre ro for å kunne integreres i menneskets helhetlige bevegelsesorganisme. En viktig henvisning i denne sammenhengen er også den forskning fra 1990-årene³ som påpeker at alle menneskelige bevegelser er del i en helhetlig bevegelsesorganisme, en bevegelsesmessig livssammenheng som på ingen måte reguleres via enkle motoriske og sensoriske nervesignaler, men som inngår i en bevegelsesmessig "økologi" der hele menneskets indre og ytre verden spiller med.

Dersom en eurytmiutdanning lar studentene utføre stadig nye og krevende bevegelser uten at eterlegemets indre livsrytmer tas hensyn til, vil dette både føre til at selve den eurytmiske bevegelseskvaliteten forringes og at studenten ikke selv erfarer tidens og rytmenes helbredende og

utviklende kraft. En lærer i eurytmi som arbeider urytmisk og tidspresset med barn og unge vil erfare at elevene etter en viss tid føler antipati og uvilje mot faget. Dypt i deres eteriske organisasjon erfarer de ubevisst at dette ikke gjør dem godt. Det omvendte vil være situasjonen for en eurytmilærer som underviser på en rytmisk livgivende måte. Plantenes liv kan være et bilde på dette. Hver dag skjer det noe nytt med planten, mens mesteparten av kraften går med til en fornyelse og oppholdelse av det liv som allerede er skapt. En plante utvikler seg rytmisk, ro og modning avveksler med kraftige utviklingsprang. Dette vil også gjelde for en levende progresjon i eurytmiundervisningen for elevene på en Steinerskole og for studentene i en eurytmisk utdanning.

Ekskarnasjon og helseproblemer

En konsekvens av for raske innlæringsprosesser i eurytmiutdanningen vil være at studentene fokuserer på en tankemessig styring av sine bevegelser. De har ikke hatt tid og modningsmulighet til å la bevegelsene selv bli sanse- og viljeserfaringer, men anstrenger seg hodemessig for å holde rede på former og armbevegelser. Dette fører til en ekskarnasjon i forhold til den egne bevegelsesorganismen og også til en ubevisst utvikling av angst for om de egne bevegelsene har en tilstrekkelig eurytmisk kvalitet. Dersom denne tilstanden av hodemessig betoning og kontroll blir en vedvarende tilstand for studenten i eurytmiutdanningen, vil dette svekke livsprosessene og føre til helseproblemer. Det mest nærliggende vil være søvnforstyrrelser, fordøyelsesproblemer og en svekking av varmeorganismen.

Når studenten etter endt utdanning kommer til en Steinerskole og fortsetter med sin ubevisste ekskarnerte og hodebetonete bevegelsesmåte, vil barna oppleve dette og reagere mot det. Hele eurytmilærerens fremtoning vil også være preget av den livsmessige svekkelse som den uriktige bevegelsesmåten har medført, og også være med på å vekke en ubevisst mistro til faget hos både elever og lærere.

Bevegelsesgleden

Gleden over å være i bevegelse er den aller viktigste motivasjon for barn og unge når de deltar i skolens eurytmiundervisning. Rudolf Steiner peker på at selve bevegelsessansen innebærer en indre opplevelse av frihet⁴, "sich als eine freie Seele empfinden". Denne frigjørende opplevelsen er selve gledens urfenomen. Det ligger i kunstens vesen at et sant kunstnerisk uttrykk vil være forbundet med en frihet, med en nyskaping der kjærligheten til handlingen er selve motivet. Den kausale tenkningen ligger kunsten fjernt. I kunstens verden råder ingen årsak og virkning, i kunsten handler det om å leve et skapende liv.

Dersom en nyutdannet eurytmist kommer til barna med en holdning som sier at eurytmi er godt for dem, at eurytmien er et viktig fag osv., så skapes det en atmosfære av misjonering og dogmatikk som barna vil reagere i mot. Eurytmi er godt for barn først når de beveger seg med glede. Det er en fullstendig ødeleggende tanke at vi lar elevene øve eurytmi fordi det er så bra for dem. Elevene kan heller ikke godta en slik forklaring. Det blir abstrakte påstander fra lærerens side.

Svaret på hvorfor vi øver eurytmi, eller hvilken som helst annen kunststart, ligger på et helt annet plan. Eurytmien må få tale sitt eget språk, det må være fascinerende å øve eurytmi, det må anspore bevegelsesgleden å uttrykke musikk og diktning gjennom koreografi og kroppsbevegelse.

Gleden over å bevege seg, interessen for alle menneskets bevegelsesmuligheter, det er den egentlige selvbegrunnelse for dem som øver eurytmi. Lærerens oppgave handler om å tiltale denne gleden på ulike måter opp gjennom skolegangen. Barnslig bevegelsesglede kan bli til voksen

bevegelsesinteresse, som så på nytt kan føde gleden over bevegelsen som et ekspressivt kunstuttrykk: Jeg skaper kunst med hele mitt syngende og talende legeme.

Denne holdningen overfor eurytmien må ivaretas og pleies gjennom hele eurytmiutdanningen. Et eurytmistudium må inneholde stunder av både glede og smerte. For enkelte studenter kan vanskelighetene som må overvinnnes for å komme inn i eurytmien virke overveldende, og de finner da en virksom motivasjon for sin egen øvelse i betydningen av eurytmien som en ny og viktig kunstart. Eurytmien har veldige fremtidsimpulser i seg, den bærer på dype helbredende krefter. Men nettopp i kraft av at eurytmien er en kunstart, vil den bare utfolde sine kvaliteter i en atmosfære av frihet og av indre glede. Denne kvaliteten bør leve i hver eneste undervisningstime i en eurytmiutdannelse.

Konstitusjonsproblemer og det fysiske legemet

Rudolf Steiner peker i mange sammenhenger på de utfordringer og problemer som er knyttet til det fysiske legemet i vår tid.⁵ En sunn og riktig utvikling av det fysiske legemet er nå overlatt til menneskets egen bevisste kultivering. I følge Steiner gir ikke englene lenger sine utviklingsimpulser til dette. Også her fremstår eurytmien som et fremragende instrument for å utdype og gripe en slik oppgave. På mange plan har eurytmien ansatser til å være en dannelsesvei for kroppen. Dyrekretsens geberder henger sammen med dype dannelseskrefter i menneskets fysiske skikkelse. De bevegelser som ligger til grunn for språk og musikk er likeledes slike menneskedannende krefter. I alle eurytmiens bevegelser finnes ansatser til en kultivering og nyskaping av menneskets skikkelse, ja stavøvelsene har til og med en uttalt oppgave på dette området.

I våre dager kommer studentene til en eurytmiutdanning med til dels store konstitusjonelle svakheter når det gjelder det fysiske legemet. Dette ytrer seg i spenninger og stivhet i visse deler av kroppen og i holdnings svakhet og manglende muskeltonus i andre deler av kroppen. Både en over- og en underspenning fører til en hemming av den frie bevegelsen. Holdningsfeil kan bli enda mer befestet gjennom intensive eurytmiske øvelser i begynnelsen av et eurytmistudium dersom det ikke bevisst søkes individuelle terapeutiske virkemidler der den enkelte student kan få hjelp til å korrigere sine svakheter. De snart 100 år som er gått siden eurytmien opprinnelse har innebåret en stor endring i barns og unges naturlige bevegelser og fysiske bruk av sin kropp. Nesten alle vokser nå opp med svekkede muskler og holdningsproblemer. Ryggdeformasjoner er blitt en folkesykdom. Eurytmistudiets øvelsesvei innebar ikke fra begynnelsen av at det var nødvendig med individuelle terapeutiske virkemidler. Nå er situasjonen annerledes. Mange studenter kan ikke komme inn i en riktig eurytmisk bevegelseserfaring fordi deres konstitusjon hindrer dem i dette. Det finnes etterhvert mange kunnskaper og erfaringer som er gjort innenfor fysioterapi, feldenkrais-øvelser, alexander-teknikk, kinesologi og andre bevegelsesterapier. Sammen med helseeurytmi og massasje burde disse erfaringene komme eurytmistudentene til hjelp i begynnelsen av deres studium.

En slik hjelp til selvhjelp vil på sikt styrke studentens evne til å utvikle sin bevegelsesglede. For når kroppen yter motstand og ikke lar bevegelsene strømme naturlig, så fanges studentens oppmerksomhet på en feilaktig og selvsentrert måte. En friere bevegelsesorganisasjon vil være en inspirasjonskilde for arbeidet med eurytmien.

Nye samarbeidskonstellasjoner

En lærer ved en eurytmiskole kan ikke ha en reell kompetanse både innenfor kunst-eurytmi, pedagogisk eurytmi og innenfor anatomi og aktuelle terapiformer. Det er nødvendig med et samarbeid mellom flere fagmiljøer for å skape et fruktbart eurytmistudium. En lege og en fysioterapeut burde være tilknyttet eurytmiutdanningen og tidlig i studiet gi hver enkelt student konkret medisinsk hjelp til å bearbeide sin kroppslige konstitusjon. Steinerpedagoger burde være med på å bidra til en bevissthet om barnets utvikling og om pedagogisk fruktbare arbeidsformer. Eurytmien kan på mange måte være et hjertefag i Steinerskolene. Eurytmien har store fremtidsimpulser dypt forankret i sin kunstneriske egenart. Men på samme måte som et hjerte kun fungerer ved å skape harmoni og forbindelse mellom sentrum og periferi, så kan eurytmien kun utvikle seg videre når den får virke i et omfattende sosialt og kunstnerisk livsrom.

Noter

¹ Rizzolatti G, Fadiga L, Galese V, Fogassi L., Premotor cortex and the recognition of motor actions. Cogn Brain Res 1996; 3: (s 131-141).

Alison Votluk, Mirror Minds, Mirror Neurons. New Scientist 27 Jan 2001.

² Rudolf Steiner, Blant annet i GA 45 og GA 170, 8. foredrag.

³ D. Cech og S. Martin, Functional movement development across the life span. Saunders 1995; (s 58-62)

⁴ Rudolf Steiner: GA 199, 3. foredrag.

⁵ Rudolf Steiner: Blant annet i GA 193, 6. foredrag.